

масулот ҳажмига боғлиқлиги ($R(Q) = P \cdot Q$) координата бошидан чиқувчи нур билан ифодаланади. Умумий харажатлар эса ўзгармас ва ўзгарувчан харажатлар йиғиндисидан ҳосил бўлади.

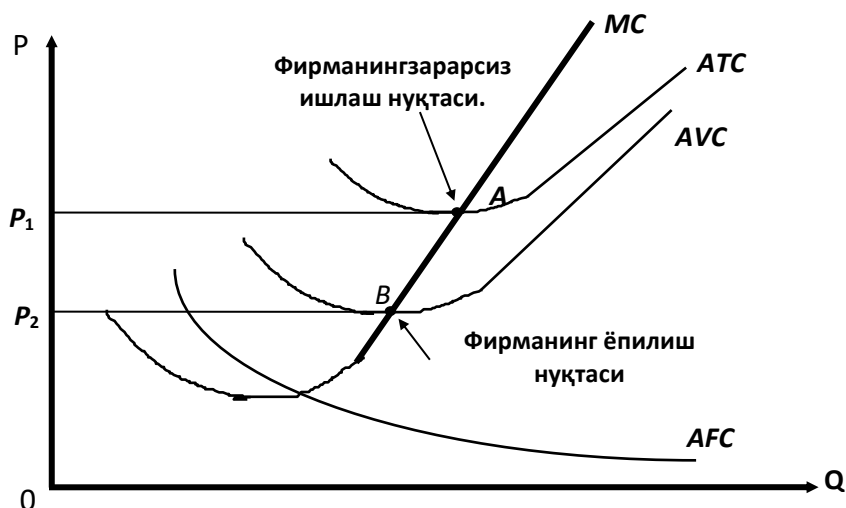
7.1-расмдаги графикдан кўриш мумкинки, ишлаб чиқариш ҳажми кичик бўлганда, фирма фойдаси манфий бўлади, фирма зарар билан ишлайди, фирманинг даромади ўзгармас ва ўзгарувчан харажатларни қоплаш учун етарли эмас. Ишлаб чиқариш ҳажми ошиб бориши билан фирманинг фойдаси мусбат бўлиб ошиб боради ва ишлаб чиқариш ҳажми Q_2 га тенг бўлганда даромад $TR(Q)$ билан умумий харажат $TC(Q)$ ўртасидаги фарқ максимал бўлади (7.1-расм бу MN). Демак, фойда ишлаб чиқариш ҳажми $Q = Q_2^*$ бўлганда максималлашади (7.1-б -расм). Ишлаб чиқариш ҳажми Q_2^* дан ошганда ($Q > Q_2^*$) умумий харажатларнинг ўсиши даромад ўсишига нисбатан устунроқ бўлгани учун фойда камайиб боради. Расмдан кўришиб турибдики, ишлаб чиқариш ҳажми Q_1 гача бўлганда фирма зарар билан ишлайди, нима учун деганда ($TC > R(Q)$). Фирма Q_1 ва Q_2^* ораликда фойда олади ва бу фойда Q_2^* га қадар ошиб, ишлаб чиқариш ҳажми Q_2^* га тенг бўлганда максимал қийматга эришади. N нуқтада даромад чизигининг бурчак коэффициенти (чекли даромад $MR = \frac{\Delta R}{\Delta Q} = \text{tg } \alpha$) умумий харажат чизигининг бурчак коэффициентига

(чекли харажатига $MC = \frac{\Delta TC}{\Delta Q} = \text{tg } \alpha$) тенг $MC = MR$.

Шундай қилиб, фирманинг чекли даромади билан чекли харажати бири-бирига тенг бўлганда фойда максимал қийматга эришади. $MC = MR$ фойдани максималлаштириш шarti бўлиб, фирма қайси бозорда (рақобатлашган, монопол, олигопол) фаолият кўрсатмасин, у ўз кучини сақлаб қолади.

Юқоридаги мулоҳазалардан шу келиб чиқадики, агар $MR(Q) > MC(Q)$ бўлганда, фирма маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини ошириши керак (ҳар бир қўшимча ишлаб чиқарилган маҳсулот умумий фойдани ошириб боради), агар $MR(Q) < MC(Q)$ бўлса – ишлаб чиқариш ҳажмини қисқартириш керак бўлади.

Чекли маҳсулот коидасига кўра фирма маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини чекли даромад билан чекли харажатни тенглигини таъминлайдиган даражада ушлаб туришга ҳаракат қилади ($MC = MR$).

7.2-расм. Рақобатлашувчи фирманинг қисқа мuddатли орлиқдаги ҳаракат қилиш қоидлари.

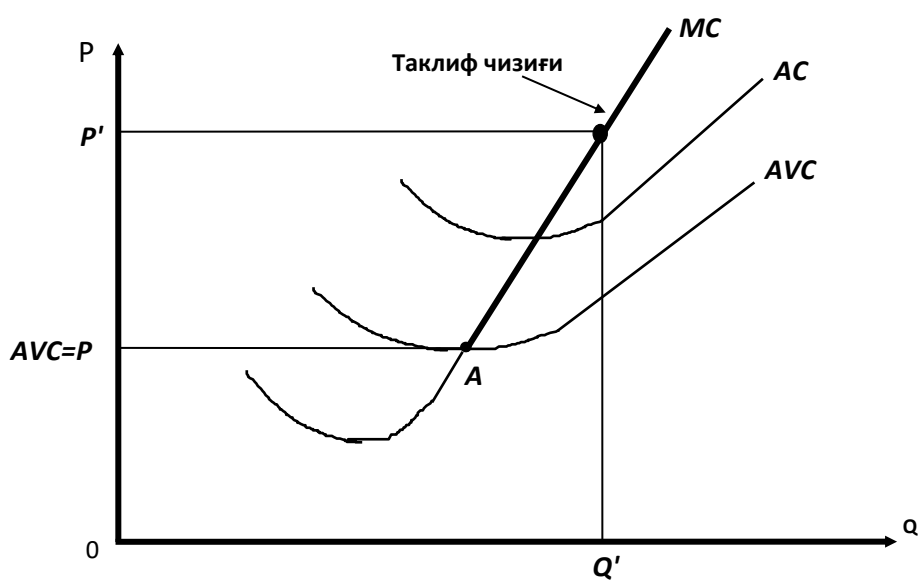
Ишлаб чиқаришни тўхтатиш қоидасига кўра фирманинг иқтисодий фойдаси ҳар қандай ишлаб чиқариш ҳажмида нолдан кичик бўлса, яъни рақобатлашган бозордаги нарх ўртача ўзгарувчан харажатдан кичик бўлса $P < AVC(Q)$ (7.2-расмда B нукта), фирма ёпилади (ушбу бозордан кетади, фаолиятини тугатади). B нукта фирманинг ёпилиш нуктаси ҳисобланади.

Юқоридаги қоидалар фирма учун умумий характерга эга. Фирма қайси бозорда фаолият кўрсатишидан қатъий назар ушбу қоидалар ўз кучини сақлайди.

7.2-расмда A нукта фирманинг зарарсиз ишлаш нуктаси дейилади, бу нуктада $P_e = ATC(Q)$ бўлиб, фирма зарар ҳам кўрмасдан, фойда ҳам олмасдан ишлашини ифодалайди.

Рақобатлашган фирманинг қисқа муддатли ораликдаги таклифи. Фирманинг таклиф чизиғи ҳар бир мумкин бўлган нархларда фирма қанча миқдорда маҳсулот ишлаб чиқариб таклиф қилишини ифодалайди. Юқорида кўрдикки, фирма маҳсулот ишлаб чиқаришни нарх чекли харажатга тенг бўлгунга қадар оширади ва нарх ўртача ўзгарувчан харажатдан кичик бўлса, ишлаб чиқаришни

тўхтатади (фирма ёпилади). Демак, фирманинг нолдан юқори ҳажмдаги ишлаб чиқариш ($Q > 0$) таклиф чизиғи чекли харажатнинг (MC) ўртача ўзгарувчан харажатнинг минимумидан юқорида ётган қисми билан устмас-уст тушади (7.3-расм, чекли харажат чизиғининг A

7.3-расм. Рақобатлашувчи фирманинг қисқа муддат ораликдаги таклиф чизиғи

нуктадан юқори қисми). AVC минимумидан юқори бўлган ҳар қандай нарх P' да фойдани максималлаштирадиган ишлаб чиқариш ҳажми Q' ни график орқали аниқлашимиз мумкин) (7.3-расм).

Рақобатлашган бозорда нархнинг ошиши бозордаги фирмаларни ишлаб чиқариш ҳажмини оширишга ундайди, шунинг учун ҳам рақобатлашган фирманинг қисқа муддатли ораликдаги таклиф чизиғи ўсувчи бўлади.

Мавзуга доир масала ва топшириқларнинг намунавий ечимлари

1. Мукамал рақобатлашган фирманинг умумий харажатлар функцияси $ТС=0.5 \times Q^3 - 15 \times Q^2 + 300 \times Q + 250\,000$ кўринишида бўлса. Товарнинг нархи неча сўмни ташкил этса, фирма ўз фаолиятини тўхтатади?

Ечими:

Қисқа муддатли ораликда нарх ўртача ўзгарувчан харажатларнинг минимумидан паст бўлса фирма ёпилади, яъни $P < \min AVC(Q)$

Ўртача харажатларни топсак $AVC = (0.5Q^3 - 15Q^2 + 300Q) / Q = 0.5Q^2 - 15Q + 300$

AVC ни минимумини топиш учун ундан ҳосила олиб 0 га

тенглаштирамиз:

$$Q - 15 = 0 \text{ бундан } Q = 15:$$

$$\min AVC = AVC(15) = 0.5 \times 225 - 225 + 300 = 187.5$$

Жавоб: Нарх $P < 187.5$ бўлганда фирма ёпилади.

2. Қисқа муддатли ораликда рақобатлашувчи фирманинг умумий харажатлари функцияси $ТС=0.2Q^2+4Q+80$ кўринишида берилган, бу ерда Q – ишлаб чиқариш ҳажми, минг дона ҳисобида. Фирма маҳсулотининг бозор нархи 12 \$ га тенг бўлганда фирманинг максимал фойдаси аниқлансин.

Ечими:

Чекли харажатлар функциясини аниқлаш учун умумий харажатлар функцияси дан биринчи тартибли ҳосила оламиз $ТС' = MC = 0.4Q + 4$. Қисқа муддатли ораликда рақобатлашаётган фирма максимал фойдага $P = MC$ да эришади, бизда бозор нархи 12\$ га тенг. $12 = 0.4Q + 4$ бундан $Q = 20$ ни топамиз.

Фирма фойдаси $\pi = TR - TC = 12 \times 20 - (0.2 \times 20^2 + 4 \times 20 + 80) = 240 - 240 = 0$

Жавоб: фирма фойдаси 0 га тенг.

3. Тармоқда 130 га фирма ҳаракат қилади. Ҳар бир фирманинг умумий харажатлар функцияси $ТС=Q^3-36Q^2+384Q$ кўринишида берилган. Бу ерда Q – ишлаб чиқариш ҳажми, минг дона ҳисобида. Узоқ муддатли ораликда фирмалар мувозанат ҳолатда бўлишлари учун бозор нархи ва тармоқ таклифи аниқлансин.

Ечими:

Узоқ муддатли ораликда рақобатлашаётган фирмаларнинг маҳсулоти нархи $P = \min ATC$ бўлиши керак. Ўртача харажат $ATC = TC / Q = Q^2 - 36Q + 384 = (Q - 18)^2 + 60$ бу функция минимум қийматга $Q = 18$ бўлганда эришади ва минимум қиймати 60 га тенг бўлади.

Тармоқнинг таклиф ҳажми $Q_s = 130 \times 18 = 2340$.

Жавоб: бозор нархи 60 birlik, тармоқ таклифи эса 2 млн 340 минг донани ташкил этади.

4. Мукаммал рақобатлашган бозорда ҳаракат қилаётган фирманинг ўртача харажатлар функцияси $AC=16+0.5 \times (Q-10)^2$ кўринишида берилган. Тармоқ маҳсулотига бўлган талаб функцияси $Q_D=1800-50P$ га тенг. Узоқ муддатли ораликда тармоқда нечта фирма ҳаракатланади?

Ечими:

Узоқ муддатли ораликда нарх $P=\min ATC$ бўлиши керак. Ўртача харажатлар минимумини топиш учун унинг функциясидан ҳосил олиб 0 га тенглаштирамиз $ATC'(Q)=Q-10=0$ бундан $Q=10$ бўлади $\min ATC=AC(10)=16$, демак $P=16$. $Q_S=Q_D=1800-50P=1800-800=1000$ тармоқнинг умумий таклиф ҳажми ҳар бир фирма 10 бирлик маҳсулот ишлаб чиқарса $1000/10=100$ та фирма тармоқда фаолият кўрсатар экан.

Жавоб: 100 та фирма.

Мустақил ишлаш учун масала ва топшириқлар

1. Фермер хўжалиги қизил лавлаги ишлаб чиқаради. Фермер хўжалигининг умумий харажатлар функцияси куйидагича:

$$TC = 900 + 0.02Q^2$$

Бу ерда: Q – лавлаги ҳажми, кг.

1 кг. лавлагининг бозор нархи 200 сўм бўлса, максимал фойда олиши учун фермер хўжалиги қанча маҳсулот етиштириши керак?

2. Рақобатлашувчи фирма колбаса ишлаб чиқаради. 1 кг колбаса нархи 4800 сўм. Ўртача харажат $1200 + 24Q$ га тенг.

Аниқлансин:

- ишлаб чиқариш ҳажми қанча бўлганда фирма зарар билан ишлайди?
- ишлаб чиқариш ҳажми қанча бўлганда фирма максимал фойда олади?
- ишлаб чиқариш ҳажми қанча бўлганда фирма зарарсиз ишлайди?

3. Фирма сигарет ишлаб чиқаради, унинг 1 йиллик харажатлари берилган:

Хом-ашёга сарфи - 400 минг сўм;

Хоналарни ёритиш учун сарфи – 24 минг сўм;

Транспорт харажатлари – 120 минг сўм;

Бошқарув ходимлари иш ҳақи - 240 минг сўм;

Ишлаб чиқаришдаги ишчилар иш ҳақи – 600 минг сўм;

Ускунанинг қиймати – 6 млн.сўм (хизмат кўрсатиш муддати – 10 йил, Амортизация ажратма пропорционал равишда ажратилади).

Ишлаб чиқариш ҳажми 1 йилда 3 млн. донага тенг. Бир пачка сигарет нархи 1000 сўм бўлса, фирманинг ўртача ўзгармас, ўртача ўзгарувчан ва ўртача умумий харажатлари ҳамда фирманинг фойдаси топилсин.

4. Рақобатлашувчи бозорда ҳаракат қилувчи типик фирманинг харажат функцияси берилган: $TC = 600Q^2 + 400Q$

Маҳсулотнинг бозор нархи 1600 сўм бўлса:

- а) фирма иқтисодий фойда оладими ёки зарар кўриб ишлайдими?
- б) товарнинг бозор нархи қанча бўлганда, фирма узоқ муддатли ораликда нормал фойда олади.

5. Рақобатлашувчи фирманинг узоқ муддатли ўртача харажатлари берилган:

$$LATC = Q^2 - 100Q + 80$$

Q - ишлаб чиқариш ҳажми.

- а) узоқ муддатли ораликда фирма маҳсулотига қандай нарх ўрнатилади?
- б) типик фирманинг узоқ муддатли ораликдаги ишлаб чиқариш ҳажми қанча?
- в) янгиликка интилувчи фирманинг ўртача харажатлари типик фирманинг ўртача харажатларидан 40% га кам бўлса, янгиликка интилувчи фирма қанча иқтисодий фойда олади ва қанча миқдорда маҳсулот ишлаб чиқарса, максимал фойда олади?

6. Рақобатлашувчи фирманинг умумий харажатлар функцияси $TC=2 \times Q^3 - 20 \times Q^2 + 400 \times Q + 250\,000$ кўринишида берилган. Қисқа муддатли ораликда товарнинг нархи неча сўмга тушиб кетса фирма бозорни тарк этади?

7. Рақобатлашган бозорда А товарга бўлган талаб функцияси куйидагича берилган:

$$Q_d = 36000 - 18P$$

Q_d -сотиб олинган миқдор;

P- нархи.

Типик фирманинг умумий харажати $TC_i = 12000 + Q_i^2$ бўлсин.

- а) Узоқ муддатли ораликда қанча фирмалар фаолият юритади?
- б) Бир бирлик маҳсулот нархи қанча сўмни ташкил этади?
- с) Тармоқнинг таклиф функция сини яратинг.

8. Фараз қилайлик нон бозори рақобатлашган. Нонга бўлган талаб куйидаги функция орқали берилган:

$$Q_d = 1000 - 10P$$

Q_d -сотиб олинган нон миқдори;

P-нон нархи.

Типик нон сеҳининг умумий харажати $TC_i = 400 + Q_i^2$ бўлсин.

Аниқлансин:

- а) Узоқ муддатли ораликда қанча нон сеҳлари фаолият юритади?
- б) Бир дона нон нархи ҳамда ишлаб чиқарувчилар даромади қанча сўмни ташкил этади?

9. Талаб функцияси ушбу кўринишда берилган:

$$P = 8100 - 9Q$$

Мазкур функция дан фойдаланиб,

- a) чекли даромад (MR)?
- b) қайси ҳажмда $MR = 0$ бўлади?
- c) қайси ҳажмда TR максимал бўлади?
- d) TR максимал бўлгандаги талаб эластиклиги қиймати аниқлансин.

10. Мукамал рақобатлашган бозорда фаолият олиб бораётган фирманинг умумий харажатлар функцияси қуйидагича берилган:

$$TC = 2000 + 1600Q - 20Q^2 + 0.5Q^3$$

Нархларнинг қандай даражасида фирма ишлаб чиқаришини тўхтатиб бозорни тарк этади?

11. Мукамал рақобатлашган тармоқда бир хил умумий харажатга эга бўлган фирмалар ҳаракат қилмоқдалар, уларнинг умумий харажат функцияси $TC = 0.2Q^3 - 8Q^2 + 120Q$ га тенг. Тармоқ маҳсулотларига талаб функцияси эса $Q_D = 1360 - 10P$ кўринишида берилган. Узоқ муддатли ораликда тармоқда нечта фирма фаолият юритади?

12. Рақобатлашаётган фирма X товарни ишлаб чиқариши учун 2 бирлик A ресурсдан ва 3 бирлик B ресурсдан фойдаланади. A ресурснинг нархи 8 минг сўм B ресурсники эса 5 минг сўм, фирманинг ўзгармас харажатлари эса 1.2 миллион сўмга тенг. X товар нархи қанча бўлганда фирма бозордан чиқиб кэтмайди?

13. Рақобатлашаётган фирманинг умумий харажатлари $TC = 800 + 40Q + 2Q^2$ га тенг. У қисқа муддатли ораликда 1000 пул бирлигига тенг фойда олиши учун товар нархи ва товар ҳажми қандай бўлиши керак?

14. Рақобатлашаётган фирманинг чекли харажати $MC = 30 + 2Q$ га ва ўзгармас харажатлар миқдори 500 \$ га тенг. У қисқа муддатли ораликда 1100 \$ га тенг фойда олиши учун ишлаб чиқараётган маҳсулотининг нархи ва ҳажми қандай бўлиши керак?

15. Қисқа муддатли ораликда рақобатлашувчи фирманинг умумий харажатлар функцияси $TC = 50\,000 + 20 \cdot Q + X \cdot Q^2 + 1/3 \cdot Q^3$ бу ерда $X > 0$. Бизга маълумки, нарх 50\$ га тенг бўлаганда фирманинг оптимал ишлаб чиқариши ҳажми 5 бирликни ташкил қилади. X топилсин.

16. Умумий харажатлар функцияси қуйидагича берилган:

$$TC = 2Q^2 - 20Q + 800$$

Бу ерда Q- ишлаб чиқариш ҳажми, минг донада.

a) агар фирма маҳсулотининг бозор нархи 32 минг доллар бўлса у қанча фойда ёки зарар кўради?

б) агар фирма зарар билан ишлаётган бўлса, қисқа муддатли ораликда у бозорда қоладими?

17. Тармоқда рақобатлашаётган фирмаларнинг сони 50 та га тенг. Ҳар бир фирманинг умумий харажатлари $ТС=0.25Q^2+4Q+32$ кўринишида. Талаб эса $Q_D=600-25P$ га тенг.

а) қисқа муддатли ораликда бозорнинг мувозанат параметрларини топинг.

б) ҳар бир фирманинг ишлаб чиқариш ҳажми аниқлансин.

18. Мукамал рақобатлашган тармоқда 100 та фирма фаолият кўрсатмоқда. Ҳар бир фирманинг умумий харажат функцияси $ТС=100+2Q+0.05Q^2$ кўринишида берилган. Тармоқ маҳсулотларига бўлган талаб $Q_D=1600-200P$ га тенг. Қисқа муддатли ораликда бозорнинг мувозанат параметрлари аниқлансин.

19. Мукамал рақобатлашган тармоқда бир хил ўртача харажатга эга бўлган фирмалар ҳаракат қилмоқдалар. Уларнинг ўртача харажат функцияси $АС=160+5(Q-100)^2$ га тенг. Тармоқ маҳсулотларига талаб функцияси эса $Q_D=18000-500P$ кўринишида берилган. Узоқ муддатли ораликда тармоқда нечта фирма фаолият юритади?

20. Мукамал рақобатлашган фирманинг умумий харажатлар функцияси қуйидагича берилган:

$$ТС=Q^3-20Q^2+X\cdot Q+800$$

Қисқа муддатли ораликда нарх 20 сўм бўлганда фирма бозорни тарк этади, агар нарх 50 сўм бўлса, фойда кўриб бозорда фаолиятини давом эттиради. X нинг қабул қилиш мумкин бўлган қийматлари топилсин.

Тестлар

1. Бозор таркибига боғлиқ бўлмаган ҳолда фирма ёпилади, агар:

а) тушум ҳажми умумий харажатларни эмас, балки фақат ўзгарувчан харажатларни қопласа;

б) тушум ўзгарувчан ва доимий харажатларни қоплайди, лекин умумий харажатларни қопламаса;

в) ўртача тушум ўртача ўзгарувчан харажатлардан юқори, лекин ўртача умумий харажатлардан паст бўлса;

г) ўртача тушум ўртача ўзгарувчан харажатлардан паст бўлса;

д) тўғри жавоб келтирилмаган.

2. Фойдасини максималлаштираётган фирма маҳсулот ишлаб чиқаришнинг шундай ҳажминини танлаши керакки, бунда:

а) ўртача харажатлар минимал бўлиши керак;

б) ўртача тушум ўртача умумий харажаталарга тенг бўлиши керак;

в) чекли тушум чекли харажатга тенг бўлиши керак;

г) умумий тушум максимал бўлиши керак;

д) тўғри жавоб келтирилмаган.

3. Икки томонлама монополияда:

- а) сотувчи истеъмомолчига қараганда кўпроқ наф кўради;
- б) истеъмомолчи сотувчига қараганда кўпроқ наф кўради;
- в) нархни доимий бир хилда аниқлаш мумкин эмас;
- г) олди-сотди ҳажмини аниқлаш мумкин эмас;
- д) сотувчи ва олувчи тенг наф кўради.

4. Мукаммал рақобатлашган бозорда фирманинг талаб эгри чизиғи:

- а) чекли ва ўртача тушум эгри чизиқлари билан мос тушади;
- б) ўртача ва умумий тушум эгри чизиқлари билан мос тушади;
- в) чекли ва умумий тушум эгри чизиқлари билан мос тушади;
- г) умумий тушум эгри чизиғи билан мос тушади;
- д) тўғри жавоб келтирилмаган.

5. Фойдасини максималлаштираётган фирма қандай ҳолларда ишлаб чиқариш ҳажмини ўзгаришсиз қолдириши мумкин?

- а) $MR > MC$ va $TR > TC$;
- б) $MR = MC$ va $TR > TC$;
- в) $MR > MC$ va $TR = TC$;
- г) $MR - MC$ максимал ҳолатда;
- д) тўғри жавоб келтирилмаган.

6. Қисқа муддатли ораликда мукаммал рақобатлашган бозорда фирманинг таклиф эгри чизиғи:

- а) MC эгри чизигидан юқорида ётган AVC эгри чизиғига мос келади;
- б) бозор таклифи эгри чизиғи орқали аниқланади;
- в) AVC эгри чизигидан юқорида ётган MC эгри чизиғига мос тушади;
- г) фирма маҳсулотига талаб эгри чизиғи билан мос келади;
- д) тўғри жавоб келтирилмаган.

7. Узок муддатли ораликда фойдасини максималлаштираётган фирма учун:

- а) нарх ўртача ўзгарувчан харажатларга тенг бўлади;
- б) нарх чекли харажатлардан юқори бўлади;
- в) нарх ўртача умумий харажатларга тенг бўлади;
- г) ўртача умумий харажатлар минимал бўлади;
- д) тўғри жавоб келтирилмаган.

8. Монополистик рақобатни мукаммал рақобатдан ажратиб турадиган асосий белги:

- а) рақобатлашувчи фирма бир хил маҳсулотни эмас, балки табақалашган маҳсулотни ишлаб чиқаради;
- б) монополистик рақобат шароитида фирманинг талаб эгри чизиғи бозор талаби эгри чизиғи билан мос тушади;
- в) узок муддатли монополистик рақобат шароитида фирмалар иқтисодий фойда оладилар, мукаммал рақобат шароитида эса бундай бўлмайди;
- г) монополистик рақобат бозорига кириш учун жиддий тўсиқлар мавжуд;
- д) тўғри жавоб келтирилмаган.

9. Мукаммал рақобат шароитида ишлаб чиқаришнинг доимий омилига солинадиган солиқ ставкаси кўтарилганда, фирма ишлаб чиқариш ҳажминини:

- а) кўпайтиради;
- б) қисқартиради;
- в) ўзгартирмайди;
- г) аниқ қарор қабул қилмайди.

10. Рақобатли фирмадан фарқли равишда монополист:

- а) маҳсулотга ҳар қандай нархни қўйиши мумкин;
- б) $MR=MC$ да фойдасини максималтиради;
- в) маҳсулотнинг ҳар қандай ҳажмини ишлаб чиқариши ва уни хоҳлаган нархда сотиши мумкин;
- г) маълум бир бозор талабида максимал фойда берадиган нарх ва ишлаб чиқариш ҳажми комбинациясини танлайди;
- д) мутлоқ эластик талабга дуч келади;
- е) тўғри жавоб келтирилмаган.

11. Табиий монополия, бу-

- а) ОРЕК -халқаро нефт картели;
- б) IBM -компанияси;
- в) Ҳамкорбанк;
- г) Шаҳар метроси;
- д) тўғри жавоб келтирилмаган.

12. Нарх дискерминацияси-бу:

- а) юқори сифатли товарга юқори нарх белгилаш;
- б) янги моделдаги товарга юқори нарх белгилаш;
- в) ишчиларнинг малакасига қараб иш ҳақи бериш;
- г) бир хил маҳсулотни ҳар хил ҳаридорларга турли нархда сотиш;
- д) тўғри жавоб келтирилмаган.

13. Рақобатлашувчи фирмадан фарқли равишда монополист:

- а) фойдани максималлаштиришга интилади;
- б) нархни юқори ўрнатиб кўпроқ фойда олишга интилади;
- в) маҳсулотни кўпроқ миқдорда ишлаб чиқариб, юқори нархда сотишга интилади;
- г) $MR=P$ бўлган ҳолатда маҳсулот ишлаб чиқаришга интилади;
- д) камроқ маҳсулот ишлаб чиқариб юқорироқ нарх қўйишга интилади;

14. Агар маҳсулотнинг баҳоси ишлаб чиқариш учун сарфланаётган ўртача умумий харажатларни қопламайдиган бўлса, у ҳолда фирма:

- а) ишлаб чиқаришни зудлик билан тўхташи керак;
- б) маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини $P > AVC$ бўлгани ҳолда $P=MC$ тенглик таъминлангунча танлаши керак;
- в) янги технологияни танлаш керак;
- г) устама харажатларни қисқартириш лозим;
- д) тўғри жавоб келтирилмаган.

15. Фойдани максималлаштиришга ҳаракат қилаётган монополист ўз маҳсулотининг баҳосини пасайтиради, агар:

- а) ўртача **харажатлар** пасайса;
- б) реклама **харажатлари** ўсиб борса;
- в) чекли даромад чекли **харажатлардан** юқори бўлса;
- г) чекли даромад ўзгарувчан **харажатларга** тенг бўлса;
- д) тўғри жавоб келтирилмаган.

16. Қисқа муддатли оралиқда фойдани максималлаштиришга ҳаракат қилаётган рақобатлашувчи фирма, қандай ҳолларда маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини оширмайди?

- а) маҳсулотнинг нархи ўртача **харажатлар** минимумидан паст бўлганда;
- б) ўртача доимий **харажатлар** маҳсулот нархидан юқори бўлганда;
- в) маҳсулотнинг нархи ўртача ўзгарувчан **харажатлар** минимумидан паст бўлганда;
- г) умумий даромад умумий **харажатларни** қоплай олмаса;
- д) тўғри жавоб келтирилмаган.

17. Қуйидаги бозорлардан қайси бири мукамал рақобатлашган бозорга яқин туради.

- а) пўлат бозори;
- б) сартарошлик хизмати бозори;
- в) қимматбаҳо қоғозлар бозори;
- г) бензин бозори;
- д) тўғри жавоб йўқ.

18. Қандай ҳолларда ўртача умумий харажатлар миқдори минимал қийматга эришади?

- а) $AVC=FC$;
- б) Фойда максимал бўлганда
- в) $MC=AVC$;
- г) $MC=ATC$

19. Максимал фойдани кўзлаб ҳаракат қилаётган фирма қўшимча ишчиларни ёллайди, агар:

- а) умумий тушум умумий **харажатдан** паст бўлса;
- б) қиймат кўринишидаги чекли маҳсулотнинг миқдори пасайганда;
- в) қиймат кўринишидаги чекли маҳсулотнинг миқдори кўтарилганда;
- г) пул кўринишидаги меҳнатнинг чекли маҳсулоти иш ҳақидан юқори бўлса.

20. Айтайлик, иккита ишчи кунига 46 доллар ҳақ олишади. Рақобатлашувчи фирма учунчи ишчини ёллаганда умумий ҳақ миқдори кунига 60 долларни ташкил этади. Шунини қайд этиш лозимки:

- а) олдинги ҳар икки ишчининг чекли маҳсулоти 23 га тенг;
- б) олдинги ҳар икки ишчининг қиймат кўринишидаги чекли маҳсулоти 23 га тенг;
- в) ёлланган учунчи ишчининг қиймат кўринишидаги чекли маҳсулоти 14 га тенгдир;
- г) фирма учунчи ишчини ёлламаслиги керак.

21. Тармоқда 1000та фирма фаолият кўрсатади. Ҳар бир фирма ойда 5 бирлик маҳсулот ишлаб чиқарганда, чекли харажати 2 долларни

ташкил этади. 6 бирлик учун 3 доллар, 7 бирлик маҳсулот ишлаб чиқарганда 5 доллар тўғри келади. Агар маҳсулотнинг бозор нархи 3 долларни ташкил этса, у ҳолда, тармоқнинг бир ойлик ишлаб чиқариш ҳажми қанчани ташкил этади?

- а) 5000 бирликдан кўп эмас;
- б) 5000 бирликни;
- в) 6000 бирликни;
- г) 7000 бирликни.